

Visie op Akkernatuur Noord-Groningen

Wierde & Dijk,

de vereniging voor agrarisch natuur- en landschapbeheer Noord-Groningen

oktober 2013

Vastgesteld in de bestuursvergadering van 29 oktober 2013 te Houwerzijl

Postbus 25
9965 ZG Leens
www.wierde-en-dijk.nl
info@wierde-en-dijk.nl

Contact:
Anneke Flach
Voorzitter akkervogelwerkgroep
Tel: 0595-528576

De provincie Groningen schrijft momenteel aan een visie op het agrarisch natuurbeheer, waarvan akkervogelbeheer een belangrijk onderdeel is. In Noord Groningen is Wierde & Dijk al sinds 2004 actief bezig op dit gebied. Bij de oprichting van deze agrarische vereniging is bepaald dat niet alleen landbouwers, maar ook burgers worden gestimuleerd om actief te zijn.

De afgelopen tien jaar zijn in het gebied van de agrarische natuurvereniging verschillende onderzoeken uitgevoerd én in de laatste zes jaar is ervaring opgedaan met collectief akkervogelbeheer. Sommige resultaten waren hoopgevend, andere teleurstellend. Op basis hiervan wil Wierde & Dijk haar zienswijze geven op het toekomstige akkervogelbeheer in Groningen.

Wierde & Dijk kijkt hierbij breder dan alleen het akkervogelbeheer. We zien in het veld dat maatregelen die binnen verschillende thema's genomen worden een positief effect op elkaar hebben. Daarom hebben we als uitgangspunt gekozen voor het totale pakket aan maatregelen dat betrekking heeft op de akkernatuur in het akkerbouwgebied in Noord Groningen.

1. Akkernatuur

Onder het huidige SNL valt het akkervogelbeheer, weidevogelbeheer, landschapsbeheer en botanisch beheer. Behalve deze vier thema's omvat het agrarisch natuurbeheer in Noord-Groningen ook het rietslootbeheer, waterbeheer, het FAB-randenbeheer (nuttige akkernatuur) en het beheer voor ervvogels.

In het veld zien we dat de effecten van deze maatregelen in elkaar overlopen en elkaar versterken. Een paar voorbeelden:

- In de winter fourageren akkervogels en ervvogels op het SNL-Broedend;
- Reeën en hazen vinden dekking en voedsel in Wintervoedselveldjes en in SNL-Broedend;
- Vogels fourageren op insecten op de FAB-randen;
- Roofvogels fourageren boven rietsloten;
- Rietsloten hebben een effect op waterkwaliteit en rietvogels, maar ook op nachtvlinders;
- Zwaluwen fourageren boven akkervogelveldjes;
- Vlinders, bijen en andere insecten zien we in wintervoedselveldjes en SNL-Broedend.

Wierde & Dijk wil zich binnen de Akkernatuur primair richten op:

- Vogelsoorten van akkers en water/riet die kenmerkend zijn voor Noord Groningen alsmede soorten die op het erf voorkomen (zie ook: *Akkervogels in Groningen* door K. van Scharenburg *et al*, 1990).
- 'Nuttige' akkerrandnatuur (FAB)

Deze maatregelen zullen ook een effect hebben op waterkwaliteit, insecten en zoogdieren en zullen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen verminderen.

Het weidevogelbeheer in Crangeweer blijft in deze notitie buiten beschouwing. Het beheer in deze weidevogelparel moet uiteraard wel behouden blijven.

2. GLB, kwelders, eiwitgewassen en blauwe diensten.

Medio oktober 2013 is nog niet duidelijk hoe de GLB-vergroening er in detail uit gaat zien. Onduidelijk is of er een koppeling komt tussen de EFA-vergroening en het SNL-collectieve beheer. Ook weten we nog niet of kwelders mogen meetellen als EFA en hoe eiwitgewassen ingepast worden in de vergroening. Door deze onduidelijkheden is niet goed te benoemen hoe het akkernatuurbeheer het beste kan worden opgepakt.

Ook het waterschap gaat dit najaar nog beslissen of zij definitief aan de slag wil met Blauwe diensten. Hiermee is de afgelopen jaren al wat ervaring opgedaan. Als het waterschap hieraan een vervolg wil geven, zijn deze maatregelen te combineren met andere maatregelen in het akkernatuurbeheer.

3. Ervaringen akkernatuur in Noord-Groningen

Onderstaand overzicht is niet uitputtend, maar geeft de belangrijkste ervaringen weer die in Noord-Groningen zijn opgedaan met akkernatuur.

Akkervogelbeheer

Algemene trend

In het algemeen is onze indruk dat er niet alleen meer vogels in het gebied voorkomen maar ook de diversiteit is toegenomen. Akkerbouwers zien bijvoorbeeld meer bijzondere soorten (zoals meerdere stellopers, een witgatje en alle zwaluwsoorten bijeen boven een perceel SNL-Broedend boven Usquert) en roofvogels. Het gaat echter niet om grote aantallen.

Doelsoorten

Veldleeuwerik en grauwe kiekendief waren de afgelopen jaren de doelsoorten voor het akkervogelbeheer in de gehele provincie Groningen. Hierbij is geen rekening gehouden met regionale verschillen zoals verschil in grondsoort, agrarische bedrijvigheid en verbouw van gewassen etc. In Noord-Groningen zijn behalve de veldleeuwerik en grauwe kiekendief andere al dan niet schaarse vogelsoorten kenmerkend voor een akkerbouwgebied (zie ook: *Akkervogels in Groningen* door K. van Scharenburg *et al*, 1990, en *Zeldzame en schaarse broedvogels in zes deelgebieden van het akkerlandschap van Noord-Groningen*, door B. Koole, 2012). In het nieuwe beleid zou bij het maken van keuzes meer rekening gehouden moeten worden met regionale kenmerken.

Kerngebieden.

We zien grote verschillen in het voorkomen van akkervogels in Noord Groningen. Veldleeuweriken zien we in een deel van ons kerngebied niet, op andere plaatsen in de kerngebieden komen ze in hoge dichtheden voor. De grauwe kiekendief broedt in Noord- Groningen ook buiten de kerngebieden. Dat zou kunnen betekenen dat de huidige kerngebiedenaanpak niet voldoet in Noord Groningen.

Beheervoorwaarden en ondervonden problemen

De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat de plaatselijke hoge dichtheden van **veldleeuweriken** gerelateerd is aan de vegetatie. Daar waar sprake is van een schrale vegetatie met pollen gras én waarvan de bodem een aantal jaren niet is geploegd, zien wij hoge dichtheden. Het pakket SNL-Broedend zou beter moeten worden aangepast aan de biotoopeisen van de veldleeuwerik.

Het gezaaide mengsel in het SNL-Broedend vergrast snel en de vegetatie staat vaak te hoog. Dat heeft negatieve gevolgen gehad op het broedsucces van de veldleeuwerik. De beheervoorwaarden zijn in het SNL echter zeer **strikt** en staan goede resultaten in de weg. Er kan bijvoorbeeld niet ingespeeld worden op wisselende omstandigheden in het veld. Ook kan het beheer tussentijds niet worden aangepast om beter te voldoen aan de eisen die bepaalde vogels stellen aan hun leefomgeving.

Over het **maaibeheer** in deze randen en percelen is al veel gediscussieerd zonder dat daarover eenduidige besluiten zijn genomen. Deze discussie wordt nog voortgezet.

Het grootste probleem is het voorkomen van **distels** in het SNL-Broedend. Deze problematiek werd vooral het laatste jaar sterk gevoeld en komt mede door de rijke grond. De voorwaarden van SNL-beheer bepalen dat met name distels niet met chemische bestrijdingsmiddelen mogen worden bestreden, alleen plaatselijke bestrijding is toegestaan en dit geldt ook voor mechanische bestrijding. Om distels te voorkomen zouden de randen verschaald moeten worden, dat betekent maaien en afvoeren, maar dit neemt vele jaren in beslag en is niet in alle situaties inpasbaar. Boeren maken zich grote zorgen over de disteloverlast en vrezen dat het distelzaad niet alleen naar hun eigen aangrenzende akkerpercelen overwaait, maar ook naar het land van de burens. Het gevolg hiervan is dat in naastgelegen akkers vaker bestrijdingsmiddelen moeten worden gebruikt. Voor de vogels zijn distels geen probleem, al is er bij 'distelplakkaten' geen sprake meer van een open en schrale vegetatie, iets wat door een aantal akkervogels (zoals de veldleeuwerik) juist wel gewenst is. Het is duidelijk dat er voor het distelprobleem een oplossing moet komen, willen we de motivatie van akkerbouwers voor agrarisch natuurbeheer behouden.

Rietslotenbeheer

Uit eigen onderzoek is de waarde van rietsloten voor natuur, milieu en landschap bewezen. In sloten waar oud riet blijft staan komen meer riet- en watervogels voor dan in sloten met jong riet. (zie *Riet & rietvogels in kleislotten* J. van 't Hoff, 2008). In sloten met oud riet zijn er gemiddeld 14,1 broedparen per kilometer sloot, in sloten met jong riet zijn er 3,1 broedparen per kilometer. In Noord Groningen zijn er nog veel mogelijkheden om de slootlengte met oud riet uit te breiden. Deze potentie is er vooral in de ca. 3200 kilometer aan schouwsloten (waarvan er nu in ca 6% oud riet staat, tegen 55% in binnensloten).

Het streven van Wierde & Dijk is dat boeren, daar waar het kan, meer oud riet in sloten laten staan. Dit doet de vereniging in samenwerking met het waterschap Noorderzijlvest. De boeren beslissen uiteindelijk zelf of ze hieraan mee willen doen en kiezen zelf de sloten uit. Dit gebeurt op basis van vrijwilligheid. Er zijn verschillende boeren die meedoen, maar we willen de deelname vergroten. Dat doen we onder meer door voorlichting te geven.

FAB en Bijenranden

Het doel van de FAB-randen die de afgelopen drie jaar in Noord- Groningen hebben gelegen is verlaging van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Er zijn onderzoeken in andere delen van Nederland bekend met zeer positieve resultaten. Boeren hebben inmiddels veel kennis opgedaan over het nut van insecten in de plaagbestrijding. De randen worden ook zeer gewaardeerd door recreanten en streekbewoners. In Oost- Groningen is vastgesteld dat dergelijke randen ook van veel nut zijn voor (honing)bijen.

Betrokkenheid

Een voorwaarde voor succesvol akkernatuurbeheer zijn enthousiaste deelnemers. Alleen zij kunnen zorgen dat het beheer dusdanig wordt uitgevoerd dat het tot resultaten leidt. Meer kennis over akkernatuur bij deelnemers leidt tot een grotere betrokkenheid. Daarom is kennisoverdracht een continue activiteit. Hierbij wil Wierde & Dijk zoveel mogelijk boeren en burgers betrekken.

Nieuwe inzichten in de landbouw:

Veel boeren kijken de laatste jaren op een andere manier naar hun bedrijfsvoering. Het draait niet alleen om productie(verhoging), maar ook over bijvoorbeeld een selectiever gebruik van gewasbeschermings-middelen en bodemvruchtbaarheid. Een onderwerp als de niet-kerende grondbewerking staat momenteel volop in de belangstelling. Het toekomstige akkervogelbeheer moet deze nieuwe kennis en inzichten gebruiken bij het vaststellen van beheersvoorschriften.

Onderzoek

De afgelopen jaren is veel onderzoek gedaan naar akkervogelbeheer. Het leefgebiedenproject en het Trioranden-onderzoek van Wierde & Dijk heeft nieuwe kennis en inzichten opgeleverd. Echter, de succesformule voor de akkernatuur in Noord Groningen is nog niet gevonden, daarom is verder onderzoek nodig. Daarnaast blijft monitoring nodig om de resultaten inzichtelijk te maken.

4. Voorstel Wierde & Dijk

4.1 Doelen Wierde & Dijk

Wierde & Dijk volgt de provinciale doelen bij het agrarisch natuurbeheer die gelden voor de SNL-gebieden, zoals op het gebied van:

- Biodiversiteit;
- Water kwaliteit.

Op dit moment is de provincie bezig om de uitvoering van deze doelen opnieuw te bezien en uit te werken.

Zoals is aangegeven wil Wierde & Dijk zich binnen de Akkernatuur primair richten op:

- Vogelsoorten van de akkers, die kenmerkend zijn voor Noord- Groningen (zoals gele kwikstaart, veldleeuwerik, patrijs, fazant, kwartel, Kievit, scholekster);
- Vogelsoorten van riet en water, die kenmerkend zijn voor Noord Groningen (zoals kleine karekiet, bosrietzanger, rietzanger, blauwborst, rietgors, wilde eend);
- Soorten van “nuttige” natuur: insecten, bijen, vlinders.

Het doel van de vereniging dat meer agrariërs actief met agrarisch natuurbeheer aan de slag gaan. Ons uiteindelijke doel is de landbouwactiviteiten in stand te houden en daarnaast de biodiversiteit in agrarisch gebied te herstellen en te vergroten.

4.2 Maatregelen voor Akkernatuur Noord-Groningen.

Wierde & Dijk stelt voor dat de te nemen maatregelen voor akkernatuur bestaan uit een mix van huidige, nieuwe en aangepaste maatregelen.

- Maatregelen voor akkervogels, onder te verdelen in
  - o Voortzetting en/of verbetering van de huidige maatregelen
  - o Nieuwe maatregelen.
- Maatregelen voor riet- en watervogels
  - o Voortzetting van de huidige aanpak binnen ‘Kaantjes & Raandjes’
- Maatregelen voor nuttige natuur
  - o Voortzetting van de bloemenrijke FAB-randen en ‘FAB- bijen-randen’

Een aantal maatregelen zouden gecombineerd kunnen worden met Blauwe diensten die het Waterschap wellicht in het gebied wil uitvoeren. Zo kunnen bufferstroken (stroken langs watergangen) gecombineerd worden met de FAB-functie.

4.3 Uitwerking voor beheer

4.3.1 Maatregelen voor riet-en watervogels

Voor dit thema zijn geen beheerpakketten nodig. Wierde & Dijk wil door voorlichting realiseren dat meer boeren oud riet in sloten laten staan . Dit is een voortzetting van de huidige aanpak.

4.3.2 Maatregelen “nuttige natuur” (FAB en Bijen)

Het FAB-project 'Bloeiend bedrijf' stopt per eind 2013. Er wordt landelijk gekeken of dit project een vervolg kan krijgen.

4.3.3. Verbetering van huidige maatregelen akkervogelbeheer

Momenteel zijn er twee pakketten voor akkervogels: de wintervoedselveldjes en het pakket voor broedende akkervogels. Met beide pakketten zijn er problemen in het beheer en zijn aanpassingen in de voorwaarden noodzakelijk:

Wintervoedselveldjes

Onze tellingen wijzen uit dat deze maatregel positieve effecten heeft op aantallen vogels, vooral in de nabijheid van beplanting en/of bomen. Binnen de beheervoorwaarden moet er meer mogelijkheden komen om distelproblemen aan te pakken.

Maatregelen voor broedende akkervogels

Verbetering beheer: Niet ploegen: Ploegen geeft onrust in de bodem. Steeds meer boeren besluiten hun akkers niet meer (of minder) te ploegen. Door niet te ploegen ontstaat er meer bodemleven en komen er meer in insecten.

Gewenste aanpassing in de beheervoorwaarden: De drie jaarlijkse verplichting om te ploegen (of een andere diepe grondbewerking) moet komen te vervallen.

Verbetering beheer: Afvoeren van het maaisel: Bij de randen/percelen die langer dan 6 jaar op dezelfde locatie blijven liggen, moet de aanpak gericht zijn op verschraling van de bodem. Door het maaisel af te voeren wordt de vegetatie schraler en zijn er minder problemen met distels.

Gewenste aanpassingen in de beheervoorwaarden: boeren die dit beheerpakket vele jaren op dezelfde locatie willen laten liggen, moeten het maaisel verplicht afvoeren.

Verbetering beheer: chemische onkruidbestrijding met selectieve herbiciden toestaan: Door selectieve herbiciden toe te staan kunnen distelproblemen voorkomen worden. Het zaadmengsel moet hierop aangepast worden. Aangezien het uitgangspunt van Wierde & Dijk is zo weinig mogelijk gewasbeschermingsmiddelen toe te passen moet samen met boeren en andere deskundigen, blijvend worden gezocht naar alternatieve mogelijkheden voor distelbestrijding.

Verbetering beheer: zwartmaken van de bodem: Door jaarlijks in de winterperiode of het vroege voorjaar met de eg of woelpoot door (een deel van) het gewas te gaan wordt de vegetatie teruggezet en ontstaan er zwarte plekken. Op de zwarte plekken komen ook nieuwe kruiden weer tot ontwikkeling.

Gewenste aanpassing van de beheervoorwaarden: Een oppervlakkige grondbewerking in winter of vroege voorjaar moet toegestaan zijn.

4.3.4. nieuwe maatregelen akkernatuur

Wierde & Dijk heeft geen onderzoek gedaan naar nieuwe maatregelen die ingezet kunnen worden voor akkernatuur. In de afgelopen jaren hebben we met deelnemers vele gesprekken gevoerd over akkernatuur. Er kwamen maatregelen naar voren die goed kunnen passen in Noord-Groningen. Deze maatregelen leggen we als suggestie voor:

Bloemrijke wendakkers

De afgelopen jaren liggen er meer bloemrijke randjes in akkerbouwgebieden. Dit zijn FAB-randen en bufferstroken. De bloemen trekken vele insecten en vlinders aan. Door ook wendakkers in te zaaien met een bloemmengsel komt er meer voedsel voor insecten, vlinders en vogels. Eén akkerbouwer heeft deze maatregel het afgelopen jaar getest. Hij zag grote aantallen insecten en heeft ervaren dat deze maatregel goed past in zijn bedrijfsvoering.

Kenmerken van het pakket:

- Wendakkers in het voorjaar inzaaien met een bloemenmengsel dat snel tot groei en bloei komt en doorbloeit tot in het najaar
- Er mag gereden worden door de wendakkers. Deze bloemen-wendakkers mogen geen enkele belemmering zijn voor de werkzaamheden op het veld.
- Op het moment dat het gewas geoogst is, mag de wendakker geploegd of gemaaid worden.

Minder intensieve teelt van graan.

We zien dat in het huidige SNL problemen ontstaan met onkruid. Met onderstaand pakket kies je voor een mindere intensieve teelt, maar wel een die past in de huidige moderne landbouw. Met dit pakket willen we voedselaanbod (insecten), schuil- en broedgelegenheid in akkerbouwgebieden realiseren.

Kenmerken van het pakket:

- Zomertarwe, minder intensief ingezaaid.
- Gebruik van kunstmest is toegestaan. Bemesting zal op de gangbare wijze en in gangbare hoeveelheden plaatsvinden.
- Chemische onkruidbestrijding is toegestaan (zoals in de gangbare teelt), echter alleen met selectieve herbiciden. Gebruik van fungiciden en insecticiden is niet toegestaan.
- De zomertarwe wordt in het najaar normaal geoogst.